

ס. יזהר - בנתיב היחיד

עם הופעתו של ס. יזהר בשמי הספרות נפתח דף חדש של הפרוזה הישראלית הצעירה - פרוזה זו שסגנונה מדרכיה המקובלות והסלולות של קודמתה והדגימה את השוני בעולמה האפי. בניבה הלשוני ובחפיסתה האידיאית.

פרוזה צעירה זו הביאה אתה נופים חדשים מתוך ראייה חדשה של דור צעיר, ומיתריה הרטיטו נימוח סמויות. לא מכיסופי מערכי לב וזכ רוגות. כי אם מתוך קשר וצמידות אל האדמה וריח השדה רבגונית היתה הצמיחה הספורית. ר שונה היה גם העיצוב האמנותי של אותו הווי חדש על כל אותה קשת צבעונית שציינה את מ. שפיר (הוא הלך בשדות) מוסיגון (אפורים כשק) טביב (כעשב השדה) ואחרים. אך ספורו של ס. יזהר נמצא שונה כל כך ולבדי כל כך בעולמו ה"צברי" בנוקשותו הלשונית ובציריו הפתלתלים עד ש טבע את הגושפנקה שלו על תקופה זו. והוא מוחזק כמבטאי של אותו דור מנוער וגסער על כל רחשושי לבו ונפשו. של אותו דור אשר ההיסטוריה שלו מתחילה באביה. בעלייתו והתיישר בותו - דור שאינו יודע לא עם ולא מורשת אבות, והוא ניוון מהחורות הרציונליסטיות לנוכה מאבק פנימי מתמיד ואוירת מתח עם הסביב.

האם הוא פרי ספרותי גרידא או פרי פוס ממש? דומה שאנשיו הם אנשי הלום שפוט קים בחיי מעשה. או יותר נכון - אנשי עומק המוסר החיים את חייה הברה והם מרגישים את אפסות אונם. אין שלהם בנפשם ורצונם בבלתי מצוי ומחפשים את השוני - את החג ב חוליו.

"אפרים חזר לאספסת" - הוא ה סיפור הראשון של ס. יזהר. והוא הספור שמציין את ס. יזהר בבגרותו הבשלה.

יש המרחיקים לכת ורואים בסיפור הנ"ל את הסיפור היהודי בהא הידיעה. ואיך - זיל גמור. כלומר כל ה ספורים שבאו אחריו הם רק פרושים לו. מהי תביעת אפרים?

שלוש שנים עבד אפרים בחצר ר הגיע הזמן שהוא דורש להחליף תפ קידו למשהו חדש. אינו רוצה להגיע להתאבנות ומבקש יותר מרחב, יותר רווחה. שלא יהא הכל כה קשה. אפרים רוצה לעבור למטעים, כי שם לפחות יש צל. כי הכל נעשה לו לורא וקשה מנשוא וכל היפה הנאה מתעכר. אפרים קובל וטינה כבוסה מנקרת בתוכו. כוססת את נפשו. אפרים מחפש תמורה לרעון את עצמו מהשיגרה ר למרוד בקיים. זהו מרד חשאי השואג מבפנים והחף להתקומם ולא לחתור. מרגיש הוא -

כי שינוי מוכרח לי. שינוי פנימי הכרוך בחיצוני. על כן רוצה אני לע' בור לפרדס (עמ' 199) אפרים עייף הוא (בכלל משמשים האנשים העייפים" מוטיב יסודי אצל יזהר) מה שרוצים לומר אינו. אלא זה שאני עייף, עייף באמת.

אפרים שואג ששבד הוא אינו רוצה בקיים. הוא יודע שחגוונים מעלים עובש מאחורי דלפקיהם. הוא מכיר לבלרים המתכמשים בין גושי אשפות נייר. הוא לבדו אינו רוצה עוד להתג נהל במשעול אחד. אפרים רוצה לזקוף קוטתו. הוא רוצה להיות אדם חזק, רצי ההלפת התפקיד חישן ליכות ב הווייה חזשה.

כך העמיד לנו יזהר את הקונטרס טציה של האדם מול החברה (מוטיב איבסני) באור של ים ובמעשה של יום ושהמטרה ממנו ההלאה. לכן הוא גנב. לכן גוברים כוחות החברה ואפרים נשאר גלמד ואינו מעלה את שועתו וכאבו הוא צור. הוא חוזר אל האספסת לאהר שהחבר רה שוללת ממנו את הבחירה החפשית ואת החרות האינדיבידואלית.

גבורו אינו מתמרד עם החברה פי הוא איש רגש. כך מכתוב לנו המהגר. נתיב היחיד לפי ס. יזהר אינו מס' תלב שילוב פנימי עם החברה. אבל החברה היא ריאלית. היא כובלת ר מרטנת רצונו.

ס. יזהר העלה לפנינו סיפור בודד שרצונו לפצוא את אישיותו. ולא לי המשיך במשהו שאחרים התחילו בו. אפרים אינו רוצה להיות בורג בסרט הנע הכללי. הוא רוצה בהתחדשות. זה טבעי וזה אנושי.

אבל כאן באה ההתרחשות המתמיהת ביותר שבדורנו שאת משמעותה החבר רתית אנו למדים אצל יזהר. היא: האבות של הדור הצעיר בארץ הת חילו את דרכם כחידים ושאלו להיבלע בעבודת צוות. הם שרפו את כל הגש רים מאהוריהם וניסו לסשמש את ה חיד שבחוסם. בספחם דת של עבודה בעוד שהדור הצעיר התחיל בקולקטי ביזאציה. בהעדו האישיות. בקמונות ועכשו הוא מתמרד. הוא בועט בעוד העבודה הא. ד. גורדונית. הוא מוצא אותה ריקה ושדודה חסרת מעוף והוא מחפש את עצמו - את אישיותו ואת החמורה שבחיים.

זה פירושו של המרד היהודי. לאהר השלילה של הדור הקודם, שלילת הגר לות. שלילת אערך הדתי המסורתי חוזר יזהר ותובע עלבוננו של דור. האדם מה יא עליו - הוא שואל (בלילה כלי יריות).

גבוריו הולכים לקדח שים (בפאתי נגב). גבורים הם מגינים (החדשה ארת בגבעה) צביילה מזדה עם השירת ופריצת הדרך (שיירה של הצות) - כלומר. כולם עומדים על משמר התב רה על הייה וקיומה. אבל הבדידות כלחה אותם. הם גבוכים והם נסים אל עצמם - אל הטבע, אל המוסיקה. ואל החיפוסים שבעולם הפנימי. אפרים חוזר לאספסת! אבל מה אר מרת לנו שיבה זו?

זוהי שיבה שאין בה השלמה עם הנחונים הנפשיים. אלא עם הכורח של הקולקטיב. ס. יזהר אינו מוצא את ה סינתזה לחי היהודי ואינו מגיע אל מרתו.

ההומניזם והחדש הוא האפיק האחר של ס. יזהר. מה שלא העיו בהכרה האידיאית של גבוריו. במלחמה עם החברה וההרש והתריע בצאתו להלחם עם הבחמיות במלחמה. יזהר הרים את קול מצפוננו נגד ה מלחמה בכלל (גם מלחמת מצוה) ובר עיקר נגד גילויי ההסתאכות שבניהול המלחמה - בספוריו המצויינים "הש בור" ו"חרבת חזעה".

יזהר גילה את הניגוד בין חיד לאדם ובין פקודה למצפון. את הפגישה פנים אל פנים בין האדם היהודי ובין ה מציאות המלחמתית העלה לשיא. אולי לא מבינה אבנותית ספורית אלא מ נקודת ראות מסורית.

בכך העלה את הפרוזה הצעירה לי אור פסגות. אל פסי ספרות אנושית יותר. אל אהבת האדם וקדושת האדם. אמנם הומניזם זה. שהוא פרובלמטי מאד. מעיד שוב על האסוציאליות שלו. אבל יחד עם זה אופפת אותך התקוה. כי ההורה לקדושת האדם תביא בעק בותיה גם שידוד המחטבה בהחזרת עטרה ליוסנה של היהודי השלם. הצלילים ב"השבו" וב"חרבת חזעה" הדם מגיע לידי ביטוי במשנה תוקף במלחמת שבעת הימים בימי "צקלג", ועל כך, ברישמות הבאות.

ליים. עולם קרוע ומפוצל. של לבטים ופרפורי נפש. של נוער אשר היה בשבילנו בבחינת "ספינקס" נעלם ולא ידענוהו ולא הכרנוהו על כל תהפר כותיו וגלוייו הפסיכולוגיים. והוא ס. יזהר. שהעלה אותם והציגם קבל עם ועדה.

גבורי יזהר מבקשים את היופי ואת המוסיקה - כלומר, מחששים התחליף לאותה אמת וודאית המתדפקת בתר דעתם ומנסים לשאוב את אמונתם (הם הרציונליסטים) ממוסיקה שהיא אירצ יונלית ביסודה ואינם משיגים אותה. וכאן ניצב המכוי הסתום לפני מסער בן זמננו. לס. יזהר המנסה לחפות על מבוכתו בליריזם פסימי ללא אספקט פילוסופי.

יזהר פונה אל הנאצל ואל המנוענע מבלי שיכנהו בשם. ובמקום אלקים הוא פונה למוסיקה. ובמקום דת הוא מספח יופי.

אין יזהר מרקיע שחקים. הוא אינו פונה אל מעינות מחשבה והגות - ואפילו לא אל אפיקים חברותיים סוצ יאליים, הוא פונה רק אל היחיד. או יותר נכון - אל נפשו.

מהי בעצם אותה הוריה אליה הוא חותר? מהו מקור מבוכתם של גבוריו ומהי סיבת לבטיהם?

ס. יזהר בנה את מסעלו הספרותי על חיזה של משבר הדור העולה. על התפוררות עולמו. אבל מהי הסינתזה שהוא מביא לנוער זה הגדל בארץ? הור אומר - את נתיב היחיד המורד בקיים (אפרים חזר לאספסת) ואת האידיאל החנוכי - הדימונים החדש (חרבת חזעה).

זהו אחד הפרדוקסים הגדולים: בעוד שבספרות העולמית קיימת נטיה לקולקטיביזציה והאפיקה המורדנית מסוררת את האישיות האינדיבידואלית. הרי האדם היהודי מחפש עוד את ה "אני" שלו - את ייחודו.

הבעיה החברותית ומהות ה יחיד אלה הם צירי יצירתו של ס. יזהר ומכאן הוא אורג את מסכתו. ר אבותיו הרחנניים והספרותיים הם: ברשדסקי גנסין וברגר.

זהו אותו קור של ראיית השקיעה והתמוטטות. של סופרי האינטליגנציה העברית ברוסיה בראשית המאה ה עשרים שתעו והפשו מצפן רחני וכש ענת כלכלית. הם חטטו בתאי נפשתי הם ושקעו בספיקות ויאוש, ואילו גבר רי יזהר מרגישים את הקרקע מתחת לרגליהם והם סמוכים על שלחן קיבר צם ואבותיהם ורק שחית נפשם כלפי האידיאל החברותי מדמין אותם אל יצירות "התלושים".

יש קירבה רחנית ואסתטית של גבורי יזהר - לגבורי ברשדסקי. ה לועגים לחלום הם כולם מפוכחים ויבשים ושורת ההגיון שולטת בהם שלטון בלא מצרים והם מתהלכים כני היליסטים חסרי דרך; לגבורי א. גנסין המנוגדים שאינם אנשי מעשה אבל מחפשים תוכן לחיים ובעיקר - ליוסף חיים ברגר ששלל הכל. כפר בכל ר הגיע לאין מוצא. ברגר עשה את הש בון האדם והשבון האומה לגולת ה כותרת של יצירתו וס. יזהר חרדה ההזיק אחריו ומנסה להמשיך את ה הלקאה העצמית. את מסע הניהיליזם בלי אותה בחינה מטפיסית וכלי ה סמליות הנוקבת.

ברשדסקי גנסין וברגר היו בתקופת מעבר כשהנוער היהודי נאבק עם ה רעיון. וההגשמה היתה בבחינת חזון נכסף - בעוד ס. יזהר משתייך למש פחת האדמה. בן הארץ. בשעה שההג שמה עומדת בעיצומה.

כמו ברשדסקי וברגר פנה ס. יזהר אל הבעיה האקטואלית הנוערת וגם המיתור הפסיכולוגי לנגד עיניו ואילו מאת אורי ניסן גנסין רכש את הנוסה הפרוזה הלירית. מנת חלקו של גנ סין על רחבותה ועמקותה, הצלילה אל גוף הטבע והגלישה אל חיק ה אהבה היופי הובילו את ס. יזהר אל התבוננות הנפש.

הנקרנות הברנרית והיסוד הלירי של א. ג. גנסין מצאו להם בס. יזהר את אטיקם הנכון.

שני היסודות הללו הותכו לחומר אחד והם מוצאים את בטיים בציריחה ישיריות. מזה ובחטטנות ובלבטים, מ זה.

במרכז יצירתו של ס. יזהר ניצב האדם היחיד והבודד. שלכאורה הוא מראשי העומדים בחזית. במשק ובבנין הארץ אבל בידותו מכבצת מכל מהוריו. מכל מישקע שבנפשו.

סיפוס פסיכולוגי זה הוא כעצם בב חינת "דרשני". כי רגילים אנו לראות ולהשוב את ה"צבר" כלא איכפתי. כי סיפוס חמרני ויבש. מהו ומיהו איפוא אותו "צבר" האכול ספקות המתלבט. אשר יזהר פתח לנו אשנבים לנפשו?

ס. יזהר. יליד הארץ. הופיע כמספר הארץ, והנושא הישראלי הוא הנושא הייחודי השולט בכל מרחב יצירתו. מבחינה זו ייחד לו מקום לעצמו בבטוי המקורי. בסגנונו הסבוך ובאותה "ידידה" (אל הנפש) לצורך עליה - לשם העלאת בעיית המוראל האישי והצבורי.

ס. יזהר יצר אוירה מיוחדת לו של שמים קסומים וגבוהים וכוכבים ב מסילותיהם. של שבילי רקיע הנהירים לו כעולם הצומח והדומם וכל כולו קשור בהם ומחובר בעבותות של אהר בה באותו נוף נגבי בחולותיו ור שרבי. בעיירתו ושמתו.

הארם היהודי הנלמד והטבעי ומרברי העירום כאילו מתמוגים יחדו כאילו שחים שיחה נפשית אחת ועורגים ערגה אחת. הואם היהודי מציץ בכוכבים והוא חמה. הוא מת פעל מישיים. הוא עוקב אחרי צפונר תיהם. אבל אינו חודר לאותו רז נעלם. לכוח העליון. המחליף את הזמנים ר מסדר את הכוכבים במשמרותיהם ב רקיע כרצונו. "עולמו הוא עולם דוטוויבסקאי (כלי המיסטיקה המטפיזית) של מרחפים אש"